

Основні висновки полягають у тому, що галузь А Польщі споживає значно більше нафтопродуктів, вугілля і торфу, ніж галузь А України. За інших рівних умов, це означає вищу конкурентноздатність галузі А України. Питоме споживання енергоресурсів у галузі А України помітно менше, ніж у галузі А Білорусі. Водночас потребують уваги (зокрема інвестицій) інші галузі землекористування України – FT, P, W, F. Подібно до галузей А і FT, від галузей P, W, F України теж слід очікувати міжнародної конкурентноздатності. Вимірювання даних у ТОЕ дозволяє оцінювати вартість енерговитрат, виходячи з ціни нафти. Ефективність оподаткування енергоспоживання й забруднення середовища залежить від рівня розвитку суспільства.

Таблиця 7. Загальні імпорт й експорт, споживання біопалив і відходів, електрики, тепла (тис. ТОЕ) у галузях FT, P, W, А суміжних країн ОЕСР за 2006–2009 рр. [5–7]

Країна/Рік	Галузь	Біопалива і відходи								Тепло			
		2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
Угорщина	Im	50	110	70	50	1320	1260	1100	940				
	Ex	-60	-60	-90	-60	-700	-920	-760	-470				
	FT					110	100	110	110	20	20	20	20
	P					50	40	40	40	40	30	40	40
	A					80	80	80	70				
Польща	Im		20	160	240	410	670	780	640				
	Ex	-70	-20		-10	-1360	-1130	-830	-830				
	FT	10	10	10	10	390	440	440	430	60	70	60	50
	P	730	740	470	460	270	280	270	290	70	90	80	90
	W	280	260	300	310	120	130	160	160	0	10	0	10
Словаччина	A	480	460	450	450	130	130	140	140	20	20	20	20
	Im	20	50	50	50	740	1170	810	770				
	Ex	-40	-40	-80	-50	-940	-1020	-760	-660				
	P	200	280	240	330	110	100	110	100	20	10	20	20
	A					30	30	30	30				

Джерела та література:

1. Горбачук В. М. Фінансові методи. – К.: Альтерпрес, 2002. – 175 с.
2. Горбачук В. М. Фінансові рішення. – К.: Альтерпрес, 2003. – 175 с.
3. Energy balances of non-OECD countries. 2009 edition. – Paris: OECD; IEA, 2009. – 786 p.
4. Energy balances of non-OECD countries. 2011 edition. – Paris: OECD; IEA, 2011. – 538 p.
5. Energy balances of OECD countries. 2009 edition. – Paris: OECD; IEA, 2009. – 334 p.
6. Energy balances of OECD countries. 2010 edition. – Paris: OECD; IEA, 2010. – 314 p.
7. Energy balances of OECD countries. 2011 edition. – Paris: OECD; IEA, 2011. – 330 p.

Криштопа І.І.

УДК 657:005.921

ПОХІДНІ БАЛАНСОВІ ЗВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО ОБЛІКУ

Анотація. За результатами проведеного дослідження в статті висвітлено сутність похідних балансових звітів та проаналізовано зміст найпоширеніших їх видів. Також, автором виокремлено проблемні аспекти у класичному алгоритмі побудови стратегічного похідного балансового звіту та запропоновано напрямки їх вирішення.

Ключові слова: стратегічний облік, стратегія, інструмент стратегічного обліку, бухгалтерський баланс, похідний балансовий звіт.

Анотація. По результатам проведенного исследования в статье отражена сущность производных балансовых отчетов и проанализировано содержание распространенных их видов. Также, автором выделены проблемные аспекты в классическом алгоритме построения стратегического производного балансового отчета и предложены направления их решения.

Ключевые слова: стратегический учет, стратегия, инструмент стратегического учета, бухгалтерский баланс, производный балансовый отчет.

Summary. According to the results of the study, the article deals with the definition of the essence of the derivative balance sheets and investigates their most common types. Also, next problematic aspects of the classic algorithm of building of strategic derivative balance sheet have been highlighted by the author:

- neglecting the influence of intellectual capital on the performance of the enterprise;
- impossibility of the appraisal of influence of chosen strategies on the development of the enterprise in order to choose the best way of its functioning.

In order to solve the first problem the author proposed to use corrective entries for the inclusion of the information about structural, human capital and client capital into the strategic derivative balance sheet.

In order to solve the second problem, the author recommended to allocate the following steps into traditional algorithm of building of the strategic derivative balance sheet:

- appraisal of the current selected indicators of the enterprise;
- appraisal of the selected indicators of the enterprise after implementation of hypothetical variant of the strategy into the practice.

• *Implementation of these recommendations into the practice of building of the strategic derivative balance sheet will ensure the effectiveness of management decisions regarding the selection and implementation of enterprise development strategies.*

Keywords: *strategic accounting, strategy, instrument of the strategic accounting, balance sheet, derivative balance sheet.*

Серед важливих передумов успішної реалізації управлінських рішень, зорієнтованих на забезпечення стратегічної стійкості бізнесу, особливе місце належить оперативному отриманню керівництвом змістовної та достовірної інформації про показники діяльності підприємства. Традиційно основою для проведення аналітичної роботи виступає бухгалтерський баланс. Проте ретроспективний характер останнього свідчить про недоцільність застосування даного підходу в умовах стратегічного управління та обумовлює особливу актуальність застосування на вітчизняних підприємствах такого інструменту стратегічного обліку як похідний балансовий звіт.

Теоретико-методологічним проблемам даної форми звітності присвячені праці Бетте Й., Блекуела Д. У., Богатої І. М., Болдуєва М. В., Бреславцевої Н. А., Гушко С. В., Євстаф'євої Є. М., Затагіної В. В., Зоммерфельда Г., Зимакова Л. А., Івашиненко Л. О., Каращенко В. В., Кідуелла Д. С., Кольваха І. Н., Косіоль Є., Крохичевої Г. Є., Кузьмінського Ю. А., Кузнецової Л. Н., Курсєєва Д. В., Лабинцева Н. Т., Лєсняка І. В., Муругова Є. І., Новодворського В. Д., Петерсона Р. Л., Рішара Ж., Сергєєвої Л. Н., Семенова А. Г., Сидоріна Т. В., Столбунової Т. А., Сугайпової І. В., Ткача В. І., Форопонова Т. М. та Шайкана А. В. Але враховуючи вагомий внесок зазначених дослідників та цінність отриманих ними результатів, залишається низка проблемних питань, які потребують вирішення. Зокрема, слід відмітити факт недостатності досліджень, присвячених формуванню похідних балансових звітів в умовах функціонування вітчизняних промислових підприємств.

Мета статті полягає у дослідженні підходів економістів до побудови похідних балансових звітів та наданні рекомендацій в частині використання останніх на вітчизняних промислових підприємствах.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати наступні завдання:

- дослідити погляди економістів до побудови похідних балансових звітів та дати їм критичну оцінку з позиції відповідності умовам вітчизняного бізнес-середовища;
- дати рекомендації в частині використання похідних балансових звітів під час вирішення інформаційних проблем менеджменту вітчизняних промислових підприємств.

Похідні балансові звіти – це баланси, отримані в результаті трансформації первинних балансів, або баланси, під час побудови яких були використані нетрадиційні підходи до формування звітної інформації [4]. Основною метою складання звітів даного виду є забезпечення контролю за реалізацією стратегії підприємства, досягненням поставлених стратегічних цілей і завдань, а також процесами зміни власності. Для досягнення зазначеної мети похідні балансові звіти вирішують наступні управлінські завдання:

- організація внутрішнього та зовнішнього контролю над недопущенням несанкціонованого вибуття активів та ресурсів,
- прогнозування змін власних фінансових ресурсів та рентабельності,
- управління результатами діяльності у багаторуєвному та багато сегментному режимі (по інвестиційним горизонтам та сегментам діяльності),
- управління грошовими потоками,
- управління власністю,
- управління стратегією розвитку,
- управління резервною системою підприємства [4].

З метою вирішення зазначених вище завдань науковцями та практиками було розроблено більше двадцяти видів похідних балансових звітів, найпоширенішими з яких є наступні:

- нульовий, в основу складання якого покладено принцип гіпотетичної реалізації активів та задоволення зобов'язань з використанням системи певних корегувань та необхідних оцінок (ринкових, справедливих, балансових тощо) з метою визначення реальної, а не фіктивної вартості власності;
- актуарний, який складається у заставних цінах та дозволяє дати оцінку заставної вартості підприємства;
- органічний, що розраховується у цінах заміщення та дає можливість отримати інформацію щодо сучасної вартості підприємства;
- віртуальний, який формується у прогнозних оцінках та дозволяє визначати потрібне зростання чистих пасивів (чи чистих активів) в умовах ризику невизначеності;
- фрактальний, що розраховується в розрізі внутрішніх та зовнішніх сегментів діяльності в балансових, ринкових та справедливих цінах в залежності від задач, що вирішуються;
- імунізаційний, який формується з урахуванням відображення відповідних агрегатів резервної системи (рахунків резервів, результатів управління активами і зобов'язаннями, результатів планування, операцій страхування та результати можливого використання фінансової інженерії), дозволяє проаналізувати рівень резервного захисту підприємства шляхом порівняння чистих активів та чистих пасивів на будь-яку дату;
- хеджований являє собою основу хедж-бухгалтерії та забезпечує реалізацію принципу діяльності та виживає мості підприємства. Управління ризиком на базі хеджованого балансового звіту здійснюється шляхом порівняння чистих пасивів з чистими активами по бухгалтерському балансу;

- інтегрованого ризику, який також використовується в системі ризик – менеджменту та передбачає визначення та постановку на облік прогнозованих ризикових активів та порівняння чистих ризикових активів з хеджованими активами;
- диференціальний, що складається у балансових та поточних оцінках як мінімум на дві різні дати управління грошовими потоками;
- та стратегічний, який формується у балансовій, ринковій та справедливій вартості з метою оцінки впливу параметрів зовнішнього та внутрішнього середовища (зокрема, митної політики, валютної політики, ринку кредитних ресурсів, характеристики ринку продукції або послуг підприємства, податкової політики, амортизаційної політики, характеристики ринку матеріально-технічних ресурсів тощо) на обрану стратегію розвитку підприємства [6; 7].

Як свідчить чинна практика, найбільш актуальним в умовах стратегічного управління підприємством є останній з перелічених похідних балансових звітів. З огляду на це, методика складання даного виду звітності доцільно розглянути на прикладі стратегічного похідного балансового звіту.

Дослідження економічної літератури свідчить про виділення переважно більшістю науковців та практиків наступних укрупнених етапів побудови стратегічного похідного балансового звіту:

- корегувальний,
- трансформаційний,
- стратегічний,
- гіпотетичної реалізації майна та задоволення зобов'язань [1; 5].

Розглянемо перелічені вище етапи більш детально. Зокрема, на корегувальному етапі мають місце наступні дії:

- розрахунок вартості чистих активів по первинному балансу та виявлення викривлень його даних;
- здійснення корегувальних бухгалтерських записів, що дозволяють усунути або згладити виявлені спотворення;
- формування оборотно-сальдової відомості та балансового звіту з урахуванням корегувань з наступним розрахунком вартості чистих активів, аналіз і оцінка виявлених спотворень для розробки заходів в частині їх подальшого недопущення [1; 5].

Другий етап побудови похідного балансового звіту передбачає реалізацію наступних дій:

- аналіз параметрів зовнішнього макросередовища та вибір параметрів, що враховується під час складання похідного балансового звіту;
- постановку на облік зовнішніх факторів макросередовища за допомогою механізму трансформаційних бухгалтерських проведень,
- формування оборотно-сальдової відомості та похідного балансового звіту з наступним розрахунком вартості чистих активів [1; 5].

Стратегічний етап побудови похідного балансового звіту передбачає:

- аналіз та оцінку змін параметрів внутрішнього середовища за умови реалізації обраних стратегій,
- постановку на облік параметрів внутрішнього мікросередовища за умов реалізації обраних стратегій,
- формування оборотно-сальдової відомості та стратегічного похідного балансового звіту з наступним розрахунком вартості чистих активів,
- формування аналітичної таблиці з даними щодо вартості чистих активів по даним бухгалтерського балансу, похідного балансового звіту з урахуванням корегувань, похідного балансового звіту з урахуванням факторів зовнішнього макросередовища та стратегічного похідного балансового звіту;
- проведення аналізу зазначених вище таблиць з метою прийняття відповідних управлінських рішень [1; 5].

В свою чергу останній етап під назвою «Гіпотетична реалізація майна та задоволення зобов'язань» передбачає наступні дії:

- використання «нульових» бухгалтерських записів, що відображають процеси гіпотетичної реалізації активів та задоволення зобов'язань;
- формування оборотно-сальдової відомості та стратегічного нульового похідного балансового звіту з наступним розрахунком вартості чистих активів;
- формування аналітичної таблиці з даними про вартість чистих активів по даним бухгалтерського балансу, похідного балансового звіту з урахуванням корегувань, похідного балансового звіту з урахуванням факторів зовнішнього макросередовища, стратегічного похідного балансового звіту;
- проведення аналізу зазначених вище таблиць з метою прийняття відповідних управлінських рішень [1; 5].

На думку автора, розглянута методика побудови стратегічного похідного балансового звіту є дещо дискусійною та потребує уточнення в разі її застосування на вітчизняних підприємствах. Насамперед, спірним видається зміст етапу корегування з огляду на здійснення лише тих корегувальних бухгалтерських записів, які дозволяють усунути виявлені викривлення інформації в обліку (виявлені лишки, нестачі, викривлення вартісної оцінки активів тощо) або помилок в його методології (непорівнюваність даних в результаті використання різноманітних концепцій оцінки активів і пасивів тощо) [5]. В умовах вітчизняного бізнес-середовища такий підхід не дозволяє керівництву у повному обсязі оцінити фінансово-господарський стан підприємства, оскільки не враховує тих аспектів його майна, які традиційно не відображаються у бухгалтерському обліку, але мають істотний вплив на ефективність роботи підприємства. Враховуючи зазначене вище, автором рекомендується використовувати корегувальні записи з метою

включення до стратегічного похідного балансового звіту також інформації про інтелектуальний капітал підприємства, до складу якого входять:

- структурний капітал, який включає в себе систему менеджменту підприємства, його організаційну структуру та корпоративну культуру;
- людський капітал, що являє собою знання, практичні навички, творчі та розумові здібності співробітників підприємства, їх моральні цінності, культуру праці;
- та клієнтський капітал, який складається з зв'язків та стійких відносин з клієнтами та споживачами й основною метою формування якого є створення такої структури, яка дозволяє споживачу продуктивно спілкуватися з персоналом компанії.

В свою чергу, оцінку зазначених аспектів з метою їх відображення у стратегічному похідному балансовому звіті доцільно буде здійснювати за допомогою однієї з наступних загальновідомих моделей: Skandia Value Scheme,

FiMIAM або The intangible assets monitor.

Наступним спірним аспектом у чинній методиці побудови стратегічного балансового звіту є прийняття рішень щодо вибору стратегії розвитку підприємства ґрунтуючись на оцінці лише чистих активів та чистих пасивів, залишаючи низку важливих аспектів його діяльності поза увагою. На погляд автора такий підхід не дозволяє у повному обсязі оцінити вплив варіантів стратегій на стан підприємства у майбутньому та обрати найкращий розвиток подій. З огляду на це, у якості першого та останнього етапу побудови стратегічного похідного балансового звіту автором рекомендується виділяти оцінку фінансово-господарського стану підприємства. Зокрема, пропонується здійснювати розрахунок обраних керівництвом індикативних показників діяльності підприємства, які дозволяють оцінити його поточний та прогнозний стан за наступними напрямками:

- фінансові показники,
- нефінансові показники (зокрема, показники структурного, людського та клієнтського капіталу).

Розрахунок та оцінка показників за виділеними аспектами дозволить менеджерам усіх ланок управління приймати виважені рішення та прогнозувати й оцінювати стан підприємства за умови реалізації різних варіантів стратегій його розвитку.

Таким чином, ґрунтуючись на результатах проведеного дослідження, автором рекомендовано змінити традиційний підхід до побудови стратегічного похідного балансового звіту шляхом доповнення останнього етапом оцінки показників фінансово-господарського стану підприємства до та після умовної реалізації обраної стратегії. В свою чергу на етапі корегування запропоновано здійснювати бухгалтерські записи щодо фіксації у досліджуваній формі звітності інформації про структурний, людський та клієнтський капітал, які традиційно не відображаються у бухгалтерському обліку, але мають істотний вплив на ефективність роботи підприємства. Зазначене вище, на погляд автора, сприятиме повноті, достовірності та змістовності інформації, яка продукується для потреб менеджменту, що у подальшому забезпечить ефективність управлінських рішень.

Джерела та література:

1. Вигман С. Л. Стратегическое управление в вопросах и ответах / С. Л. Вигман. – М. : Проспект, 2004. – 292 с.
2. Вихранский О. С. Стратегическое управление / О. С. Вихранский. – М. : Гардарики, 2003. – 292 с.
3. Евстафьева Е. М. Методика формирования стратегического балансового отчета, ориентированного на показатели стоимости капитала / Е. М. Евстафьева // Аудит и финансовый анализ. – 2011. - №3. – С. 1-6
4. Евстафьева Е. М. Производные балансовые отчеты как один из инструментов стратегического учета собственности / Е. М. Евстафьева // Финансовые исследования. – 2009. - № 3. – С. 49 - 55
5. Ивашиненко Л. О. Развитие теории и методики стратегического учета в коммерческих организациях : автореферат дис. ... кандидата экономических наук : 08.00.12 / Ивашиненко Любовь Олеговна; [Место защиты: Мичурин. гос. аграр. ун-т], 2008. - [Электронный ресурс] / Режим доступа : <http://dlib.rsl.ru/01003451472>
6. Лукичева Л. И. Управленческие решения / Л. И. Лукичева, Д. Н. Егорычев. – М. : Омега-Л, 2006. – 383 с.
7. Милёхина Г. И. Производные балансовые отчеты как один из инструментов управленческого аудита [Электронный ресурс] / Г. И. Милёхина // Режим доступа : rusagroug.ru/articles/print/797
8. Porter M. E. Competitive strategy: techniques for analyzing industries and competitors. / M. E. Porter. - N. Y.: Free Press, 1980. – 396 p.